

II Konferencja Naukowo-Techniczna „Błękitny San”

ks. dr hab. Stanisław NABYWANIEC prof. UR
UNIwersytet Rzeszowski

SZLAKIEM ARCHITEKTURY SAKRALNEJ NA POGÓRZU DYNOWSKIM. GMINA DYDNIA

Wędrowkę szlakiem architektury sakralnej w gminie Dydnia, proponuję rozpocząć od strony granicy z gminą Brzozów i Sanok, czyli od Grabówki.

Będąc w Niebocku skierować się należy nieco na południowy wschód, do wsi Grabówka. Warto tam zwiedzić dwa obiekty sakralne – kościół parafialny i ruiny świątyni określanej w literaturze i potocznie jako cerkiew greckokatolicka. Kościół parafialny pod wezw. Nawiedzenia Matki Bożej jest budowlą drewnianą, wykonaną z belek konstrukcji wieńcowej. Zewnątrz jest oszalowany deskami. Wprawdzie w Grabówce obiekt ten znajduje się od 1921 r., ale jest to budowla siedemnastowieczna, z lat 1624-1631, przeniesiona z Grabownicy, po zbudowaniu nowego, obecnego kościoła. Budowniczym świątyni w XVII w. był Hieronim Nagórski. Kościół ten wzniesiono na rzucie prostokąta z dodaniem pomieszczenia na zakrystię oraz kaplicę. Strop płaski, deskowany jest pięknie ozdobiony barwną polichromią. Nad transeptem u góry umieszczona została godna uwagi tęczą, o bogatym wystroju rzeźbiarskim z belką profilową, na której znajduje się krucyfiks z epoki baroku – przełom XVII i XVIII w.. Towarzyszą mu dwie dziewiętnastowieczne rzeźby Matki Boskiej oraz św. Jana Ewangelisty. Przemalowania wnętrza kościoła po rekonstrukcji w Grabówce dokonał w 1921 r. Włodzimierz Lisowski. Chór znajdujący się nad wejściem do nawy posiada płaski parapet z dekoracją snycerską¹. Organy pochodzą również z Grabownicy i mają osiemnastowieczny rodowód².

Nieco dalej w kierunku wschodnim znajduje się opuszczony i częściowo zdewastowany budynek świątyni, która wzniesiona została wspólnym wysiłkiem Polaków obrządku łacińskiego i Rusinów obrządku greckokatolickiego na dawnym cerkwiszczu. Z

¹ A. Bocheński, Zabytki architektoniczne Gminy Dydnia w promocji turystycznej i aktywizacji gospodarczej regionu, Kraków 2001, s. 18; J. F. Adamski, Dydnia. Gmina w dolinie Sanu, Nowy Sącz 2004, s. 16.

² <http://www.gminadydnia.pl/koscioly.html>

czasem grekokatolicy zawłaszczyli sobie tę świątynię. Świątynię tę wzniesiono w 1864 r. w miejsce starej, z 1789 r. i dedykowano św. Mikołajowi. Orientowana świątynia wzniesiona została na planie prostokąta z przedłużeniem prezbiterium w kształcie półkola. Jako budulca użyto kamienia³. Do prezbiterium przylega niewielka zakrystia. Prezbiterium od nawy – jest to budowla jednonawowa – oddzielał ikonostas, zachowany obecnie w szczątkowym stanie. Nad wejściem do nawy głównej wznosi się drewniana, dwukondygnacyjna z miejscem na sygnaturkę wieża – nie kopuła, co moim zdaniem świadczy o wspólnym wznoszeniu tej świątyni przez wiernych obu obrządków. Obok świątyni od północnej strony wznosi się dwukondygnacyjna, murowana dzwonnica. Z półkolistą bramą oraz trzema arkadami w części górnej. Podobnie jak świątynia, dzwonnica również nosi na sobie ślady zniszczenia⁴.

Niebocko – Murowany kościół pod wezw. Św. Jana Kantego zaprojektowany został przez J. Rządę⁵. Budowę kościoła rozpoczęto w grudniu 1980 r. Polichromię w kościele wykonano w 1987 r. Projekt wykonała Renata Niemirska-Pisarek z Rzeszowa, płaskorzeźby zaś na antepediach ołtarza głównego i ołtarzy bocznych wykonał miejscowy rzeźbiarz Adam Gromek. Jego też dziełem jest chrzcielnica oraz znakomicie wykonany krzyż z pasją Chrystusa, znajdujący się w przedsionku kościoła⁶. Warto też w Niebocku zwrócić uwagę na murowane, bielone kapliczki z XIX w. Jedna z nich znajduje się w odległym od głównej szosy, biegnącej przez Niebocko, przysiółku zwanym Bośnia. Jest to dwukondygnacyjna kapliczka z gzymsem, w której znajduje się rzeźba Chrystusa Ukrzyżowanego. Druga, dwukondygnacyjna kapliczka kamienna z dwuspadowym dachem ma charakter mariologiczny. Znajduje się w niej rzeźba Matki Bożej Niepokalanie Poczętej, pochodząca z XIX w.⁷

Dalszym etapem wędrówki szlakiem architektury sakralnej w gminie Dydnia jest Jabłonka, gdzie tuż przy szosie znajduje się wspaniały pomnik sakralnej architektury drewnianej, w tzw. stylu podhalańskim określanym też w okresie międzywojennym jako styl narodowy wzniesiony w latach 1936-1939 według projektu Bogdana Tretera. Wykonania natomiast tego projektu podjął się z powodzeniem cieśla z Niebocka Władysław Myćka. Kościół ten pod wezw. Matki Bożej Częstochowskiej jest budowlą halową, której nawa główna jest szersza i wyższa, niż nawy boczne. Wnętrze wykończono drewnianą boazerią z elementami podhalańskiej sztuki snycerskiej. Deskowanie ścian również zdobne w podobną

³ J. F. Adamski, Dydnia, s. 16.

⁴ A. Bocheński, Zabytki architektoniczne, s. 18; J. F. Adamski, Dydnia, s. 20.

⁵ Rocznik archidiecezji przemyskiej 1997. Album, red. J. Bar, W. Partyka, B. Rajnowski, Przemysł 1997, s. 122.

⁶ S. Golla, Niebocko, Brzozów 1994, s. 58-59.

⁷ J. F. Adamski, Dydnia, s. 22.

ornamentykę. Na uwagę zasługuje pięknie utrzymana drewniana posadzka, z sześciokątnych belek ustawianych pionowo. W nawie głównej znajduje się drewniany ołtarz z obrazem Matki Bożej Częstochowskiej oraz z pochodzącym z XIX w. krucyfiksem, dziełem Józefa Laska z Humnisk. Nawy boczne zamykają niewielkie, ale bardzo misterne ołtarze boczne. Zewnętrzna bryła również jest godna uwagi. Kryty gontem dach spada ku dołowi pod kątem 60° a nad nawami pod kątem 40°. Smukłości bryle kościoła dodaje wysoka, smukła wieżyczka z sygnaturką. Obok kościoła w 1999 r. ustawiono kamienną figurę Matki Bożej Niepokalanie Poczętej, stojącej niegdyś w kompleksie dworskim w Jabłonce. Figura ta pochodzi z 1880 r. i jest dziełem przemyskiego mistrza kamieniarskiego Franciszka Majerskiego⁸.

Opuszczając Jabłonkę w Dydni należy skierować się ku północy, do Wydrnej. Tutaj na wzniesieniu nad wsią wznosi się kościół filialny parafii w Jabłonce, pod wezw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny. Obecnie jest to nowy budynek, którego budowę rozpoczęto w 1990 r. pod kierunkiem ks. Jerzego Kopcia. Stoi on jednak na miejscu dawnej kaplicy mszalnej, murowanej, pochodzącej z 1897 r. Był to budynek w stylu neoromańskim. Jej fundator Franciszek Gedel przewidział ją jako kaplicę grobową rodziny, a jednocześnie jako kaplicę publiczną⁹.

Dydnia – kościół parafialny, konsekrowany w 1882 r., pod wezw. Św. Michała Archanioła i Św. Anny jest monumentalną budowlą neogotycką, wzniesioną na sztucznym nasypie. Projekt kościoła przypisywany jest Janowi Sas-Zubrzyckiemu. Jako budulca użyto ręcznie wykonywanej cegły z gliny pozyskiwanej w pobliżu obecnego kościoła oraz ciosów kamiennych. Ciosy zostały zastosowane do obramień okiennych oraz portali wejściowych, głównego oraz dwóch bocznych. Dydniański kościół jest budowlą trójnawową. Nawy boczne od głównej oddziela sześć filarów. Prezbiterium jest wyraźnie oddzielone od nawy głównej i jest lekko podwyższone w stosunku do nawowej części świątyni. Nawę od prezbiterium oddzielają balaski posiadające toczony kolumnienki. Zarówno w nawach jak i w prezbiterium oraz w zakrystii i przedsionkach rozpostarte jest sklepienie żebrowe. Ołtarze wykonane w jednej z pracowni snycerskich w Wiedniu. W głównym ołtarzu znajduje się obraz pochodzący z XVIII w., a przedstawiający Świętą Rodzinę. Obraz przystrojony jest drewnianą, połączoną sukienką oraz koroną. Obraz ten pochodzi ze starego kościoła, który został zburzony w 1873 r.¹⁰ Obraz ten jest przesłaniany innymi, przedstawiającym Świętą Rodzinę z Nazaretu oraz św. Annę. W nastawie ołtarzowej znajdują się również neogotyckie rzeźby naturalnej

⁸ A. Bocheński, Zabytki architektoniczne, s. 24; J.F. Adamski, Dydnia, s. 18.

⁹ A. Szypuła, Historia nowych kościołów w diecezji przemyskiej 1966-1993, t. 4, (S-Ż). Wykaz kościołów w podano w porządku alfabetycznym, Rzeszów 1998, s. 189.

¹⁰ A. Bocheński, Zabytki architektoniczne, s. 10.

wielkości, przedstawiające św. Piotra i św. Pawła, z atrybutami. Nad figurami obu apostołów umieszczono nieco mniejsze rzeźby dwóch aniołów w diakońskich dalmatykach, wskazujących na ich postawę służebną przed tronem Bożym. Jest to najprawdopodobniej postać św. Izydora Oracza, patrona chłopów. W górnej części nastawy obraz św. Michała Archanioła gromiącego szatana. W zwieńczeniu nastawy ołtarzowej umieszczono postać w chłopskiej siermiędze z pługiem jako atrybutem pracy chłopów, współfundatorów dydniańskiej świątyni. Na uwagę zasługuje płaskorzeźba z metaloplastyki przedstawiająca pelikana w gnieździe, karmiącego swym ciałem głodne pisklęta. Antepedium ozdobione jest płaskorzeźbą sceny Ostatniej Wieczerzy wzorowana na słynnym obrazie Leonardo da Vinci.

Kaplica Matki Bożej jest przedłużeniem jednej z naw bocznych i jest w kształcie podobnym do prezbiterium, lecz o znacznie mniejszych wymiarach. W nastawie ołtarzowej znajduje się obraz Matki Bożej Częstochowskiej okryty połączoną sukienką. Drugi, ruchomy obraz przedstawia postać św. Antoniego Padewskiego. Podobnie jak w ołtarzu głównym i tutaj w nastawie umieszczono dwie naturalnej wielkości rzeźby przedstawiające patronów Polski św. Wojciecha i św. Stanisława z przycupniętą u jego stóp postacią Piotrowina. Antepedium w formie płaskorzeźby przedstawia scenę objawienia się Matki Bożej św. Dominikowi. Ołtarz najświętszego Serca Pana Jezusa nie posiada kaplicy, gdyż przylega do ściany zakrystii. W ołtarzu we wnęce znajduje się figura Pana Jezusa naturalnej wielkości, przysłaniana obrazem Ukrzyżowanego. Po bokach w nastawie ołtarzowej znajdują się rzeźby dwóch papieży. Jeden z nich, z gołąbką siedzącym na ramieniu to na pewno pap. Grzegorz Wielki. Druga postać jest trudna do zidentyfikowania. Najczęściej w towarzystwie Grzegorza występuje pap. Leon Wielki. Istnieje jednak niepotwierdzony przekaz, że jest to papież Feliks, patron współfundatora Kościoła Feliksa Dydyńskiego. Antepedium w formie płaskorzeźby przedstawia scenę objawienia się Pana Jezusa Marii Alacoque.

Współczesna ołtarzom i zapewne z tej samej pracowni jest ambona, na którą prowadzą żeliwne, kręte schody, wskazujące na pochodzenie z wiedeńskiej fabryki. Ambonę ozdabiają rzeźby czterech ewangelistów oraz wieńczy utrzymany też w stylu neogotyckim baldachim, w zwieńczeniu którego znajduje się rzeźba Chrystusa Dobrego Pasterza.

Niestety nie zachowały się pierwotne organy, które spłonęły w Wielki Piątek 17 IV 1981 r. na skutek dywersyjnej działalności służb bezpieczeństwa¹¹.

Nad balaskami oddzielającymi nawę główną od prezbiterium znajduje się tzw. tęczą. Jest to belka, na której wznosi się krzyż z pasją Chrystusa naturalnej wielkości oraz stojące pod krzyżem postaci św. Jana Apostoła i Matki Bożej Bolesnej.

Okna w nawach są przeszklone przezroczystymi szybami. Jest jednak kilka kolorowych witraży. W górnej części absydy prezbiterium znajduje się barwna rozeta, zaś za ołtarzem Matki Bożej witraż przedstawiający Maryję Niepokalanie Poczętą. Na chórze organowym rozeta, z lat siedemdziesiątych XX w – pierwotna rozeta uległa stopieniu podczas pożaru na chórze. Obecna przedstawia króla Dawida grającego na harfie.

Polichromia, pochodząca z 1894 r. oraz odnawiana w 1917, 1960 i po 1981 r. jest dziełem oświęcimskiego malarza Ludwika Stankiewicza, posiada głównie motywy roślinne i monogramy imiona Jezus i Maryja. Nie brak jednak i postaci m. in.: Dwunastu Apostołów na ścianach obu naw, Matka Boża Wniebowzięta w otoczeniu aniołów św. Andrzeja Boboli – co nawiązuje do starej, historycznie jak dotąd nie potwierdzonej tradycji, że św. Andrzej Bobola pochodził z terenu parafii Dydnia i św. Stanisława Kostki, trzej archaniołowie – Michał walczący z szatanem, Rafał wędrujący z Tobiaszem i Gabriel w scenie Zwiastowania z lilią w ręku oraz anioł stróż wiodący dzieci przez kładkę nad strumieniem, w lunetach pod sklepieniem prezbiterium, symbole czterech ewangelistów na pilastrach u wejścia do prezbiterium, aniołowie grający na instrumentach w lunetach nad wyjściem z naw oraz na łukach będących przedłużeniem pilastrów przylegających do chóru. W przedsionku nawy głównej umieszczono godło Polski – Orzeł Biały oraz Litwy – Pogoń.

W prezbiterium znajdują się motywy nawiązujące do trzech cnót Boskich: wiary, nadziei i miłości.

Wewnątrz kościoła znajdują się trzy epitafia: w prezbiterium epitafium współfundatora kościoła Feliksa Dydyńskiego, w kaplicy Matki Bożej Marii Alojzy z Rembiszewskich Pohoreckiej oraz w kruchcie nawy Serca Pana Jezusa ks. Józefa Skrabalaka, zamordowanego przez UPA podczas napadu na Temeszów w 1946 r.

Nad portalem wiodącym do nawy Serca Pana Jezusa znajduje się w witrażowej półroziec postaci św. Anny z Matką Bożą nad portalem wiodącym do kaplicy Matki Bożej postać św. Michała Archanioła w rycerskiej zbroi. Nadto w akrosoliach nad portalami analogicznie znajdują się płaskorzeźby z piaskowca, wykonane przez artystę z Dynowa Bogusława Kędzierskiego, św. Anny oraz św. Michała walczącego z szatanem.

W okresie Triduum Paschalnego oraz wielkanocnym warto zobaczyć osobliwą, stałą kompozycję ciemnicy oraz Grobu Pańskiego, zapewne o dziewiętnastowiecznym jeszcze rodowodzie. Twórca grobu pomylił kolejność Osób Boskich. Element z wyobrażeniem Ducha Świętego poprzedza element z przedstawieniem Jezusa Chrystusa. Jest to dekoracja podobna

¹¹ D. Żrebiec, Organy kościoła pod wezwaniem św. Michała i św. Anny w Dydni, Przemyśl 2003, mps, b.s.

do tej, jaką możemy oglądać w wiedeńskim kościele Maria Brunn. Postać Chrystusa ubiczowanego, siedzącego na tronie w koronie cierniowej, w czerwonym płaszczu z trzcina w rękę jako berłem, można na co dzień znaleźć w przedsionku nawy Matki Bożej.

Po wyjściu z kościoła warto skierować się ku pobliskiemu cmentarzowi, dzisiaj utrzymanemu w należyтым porządku, na którym można znaleźć wiele osobliwych nagrobków z XIX w. Jest tam również kaplica grobowa Dydyńskich z kryptą, w której spoczywają szczątki ostatnich przedstawicieli tej rodziny, jednego z Dwernickich de Sas – Karola oraz prochy z obozu w Dachau ks. Kazimierza Lacha. W kaplicy znajduje się kamienny ołtarz z alabastrowym tabernakulum oraz pięknym witrażem w kształcie rozety przedstawiającym głowę zapłakanej Matki Bożej. Na ścianach wiszą portrety przedstawicieli rodu Dydyńskich spoczywających w krypcie kaplicy oraz jedno małe epitafium. Obok kaplicy grobowej znajduje się budynek w kształcie kaplicy, dzisiaj służący za kostnicę. Nad wejściem jednak znajduje się krzyż, gdyż przed zburzeniem starego kościoła wzniesiono tę kaplicę, która służyła wiernym w okresie budowy nowego, obecnego kościoła. Nieco dalej, w starej części cmentarza widoczne jest wyraźne wzniesienie. Według tradycji jest to miejsce spoczynku Feliksa Pohoreckiego, którego, zgodnie z jego wolą pochowano w ziemi na głębokości 6 metrów, aby nikt jego kości nie przerzucał. Wzniesienie jest nieco zdeformowanym kopcem nad ta mogiłą.

Z Dydni udajemy się do wsi Krzywe, gdzie zachowała się dawna parafialna, a po józefińskiej regulacji parafii, od lat osiemdziesiątych XVIII w. filialna, cerkiew greckokatolicka pod wezw. Zaśnięcia Matki Bożej. Zbudowana w 1759 r., rozbudowana w 1872 i 1971 r. Zatraciła cechy stylowe. Jest to świątynia drewniana, na zewnątrz szalowana deskami z listowaniem i gzymsem arkadowym, u dołu fartuch z desek. Prezbiterium kwadratowe, przy nim od południa zakrystia. Wnętrze przekształcono podczas remontu. Ściany ze śladami iluzjonistycznej polichromii z 1872 r. z motywami architektonicznymi, pokryto płytami. Dach dwuspadowy, pierwotnie kryty gontem, od początku XX w. pokryty blachą. Do lat 70-tych XX wieku dach wieńczyła baniasta wieżyczka na sygnaturkę. Od 1971 r. świątynia jest rzymskokatolickim kościołem filialnym (parafia Dydnia) pod wezw. Matki Bożej Łaskawej¹². Stacje Drogi krzyżowej wykonane zostały przez mieszkańca wioski, znanego artystę rzeźbiarza Henryka Ciporę. Jego też dziełem są snycerskiej roboty ozdoby w prezbiterium na ścianach i suficie. Nad wejściem do zakrystii jest czytelna data 1759 r.

Z Krzywego szlak prowadzi do Końskiego. U rozstaju dróg prowadzących z Krzywego i z Witryłowa do Końskiego stoi niewielki kościółek wzniesiony w 1939 r. przez

właściciele majątku w Końskim Nowakową i jej zięcia Thena dla katolików obrządku łacińskiego mieszkających w tej wiosce. Kościółek obecnie jest nieużywany. Ściany wzniesiono z cegły w oparciu o drewnianą konstrukcję, tzw. mur pruski. Do prostokątnej nawy przylega mała zakrystia oraz wewnętrzny przedsionek. We wnętrzu zachowała się jedynie murowana mensa ołtarzowa¹³. Kościółek jest pod wezw. Św. Andrzeja Boboli, którego pochodzenie ustna tradycja wiąże właśnie z Końskiem.

Nieco dalej, stoi drewniana była cerkiew, w Końskim pod wezw. Przemienienia Pańskiego wzniesiona w 1927 r. na miejscu poprzedniej, spalonej w 1912 r. Obecnie kościół parafialny w Końskim. Jest to świątynia konstrukcji zrębowej, na planie krzyża z centralną kopułą na ośmiokątnym tamburze. Nawa główna, transept i prezbiterium są tej samej szerokości i zamknięte są trójbocznie. Wewnątrz późnobarokowy ołtarz główny z kręconymi kolumnami, o bogatej dekoracji snycerskiej, datowany na 1736 r. pochodzi z cerkwi parafialnej w Uluczu. Dwa ołtarze boczne, również późnobarokowe, pochodzą z byłej cerkwi z Krzywego. Z innych sprzętów kościoła na uwagę zasługują: rokokowy krzyż ołtarzowy z XVIII w. szafa zakrystyjna z 1. poł. XIX w., także XIX-wieczny ludowy krucyfiks oraz lichtarze drewniane, pozłacane (XVIII w.) i cynowe (XX w.). Obok kościoła dzwonnica murowana, parawanowa wyposażona w dzwon z napisem ruskim z 1712 r.¹⁴ Na cmentarzu przykościelnym trzy zadbane nagrobki byłych proboszczów greckokatolickich w Końskim, m.in. ks. Seweryna Chłopeckiego i ks. Grzegorza Perżyły. Napis na trzecim nagrobku nieczytelny.

Z Końskiego kierujemy się na północny wschód do wsi Witryłów. Za strumykiem na malowniczym wzgórzu wznosi się dawna cerkiew pod wezw. św. Michała Archanioła, obecnie kościół filialny pod wezw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy. Świątynia jest drewniana, o konstrukcji zrębowej, na kamiennym podmurowaniu, dwudzielna. Posiada prezbiterium zbliżone do kwadratu i chór wsparty na dwóch filarach. Nawa prostokątna z wydzielonym wewnątrz babińcem. Od zachodu przedsionek czworoboczny, konstrukcji słupowo-ramowej. Zachował się krzyż procesyjny z początku XIX w. malowany dwustronnie, przedstawia Chrystusa Ukrzyżowanego i Chrystusa w Grobie. Dach czterospadowy, wspólny dla nawy i prezbiterium, zwieńczony wieżyczką. W ośmiobocznej

¹² http://epodkarpacie.com/index.php?page=guide&main_guide_id=60&usection_id=230

¹³ A. Bocheński, Zabytki architektoniczne, s. 28; Rocznik archidiecezji przemyskiej, s. 121; J. F. Adamski, Dydnia, s. 19.

¹⁴ http://epodkarpacie.com/index.php?page=guide&main_guide_id=60&usection_id=230; A. Bocheński, Zabytki architektoniczne, s. 26; Rocznik archidiecezji przemyskiej, s. 121; J.F. Adamski, Dydnia, s. 19.

wieżycze sygnaturka z początku XX wieku. Po 1947 r. uległa częściowemu zniszczeniu. W latach 1980-1981 przeprowadzono remont kapitalny¹⁵.

Z Witryłowa, przez kładkę na Sanie przechodzimy w kierunku wschodnim do Ulucza. Największą atrakcją architektoniczną jest tu cerkiew obronna, pobazylikańska greckokatolicka, pod wezw. Wniebowzięcia Pańskiego, położona na wyniosłym zalesionym wzgórzu Dębnik 344m n.p.m. a stanowiąca pozostałość zabudowań klasztornych unickiego zakonu bazylianów. Według tradycji wzniesiono ją w latach 1510-17, a przebudowano w 2. poł. XVII i w XIX w. W klasztorze bazylianie prowadzili szkołę rzeźbiarzy, wyrabiających m.in. ikonostasy. Bazylianie opuścili wzgórze Dębnik w 1744 r. i przenieśli się do Dobromiła. Cerkiew była użytkowana do 1947 r. Pod koniec lat 50-tych w cerkwi przeprowadzono badania archeologiczne. Obiekt zabezpieczono i odrestaurowano w latach 1961-1964. Przeprowadzona w ostatnich latach analiza dendrochronologiczna przeniosła datowanie budowy cerkwi na rok 1659. Wzniesiona z użyciem siekier i toporów (bez użycia pił) z drewna jodłowego pochodzącego z drzew ściętych w 1658 r. Cerkiew posiada konstrukcję zrębową z podwaliną na kamiennym podmurowaniu. Jest budowlą trójdzielną z zamkniętym trójdzielnym prezbiterium. Dach nad prezbiterium kalenicowy pięciopółaciowy. Dach zwieńczają żelazne krzyże osadzone w ceramicznych kulach. Od zachodniej strony wydatny okap babińca wspiera 8 słupów z mieczami. W środku zachowana na północnej stronie nawy XVII-wieczna polichromia, przedstawiająca sceny z życia Chrystusa. Niekompletny ikonostas jest dziełem Stefana Dżegantowycza i Michała Wiszeckiego, z dekoracją, późnorenansową, datowany na 1684 r. Carskie wrota pochodzą z początku XVIII w. Do drugiej wojny światowej było to lokalne centrum pielgrzymkowe. Zachowały się pozostałości umocnień w postaci podwójnego muru kamiennego. W międzymurzu znajduje się zagłębienie dawnej fosy. Z Dębnikiem oraz cerkwią związana jest legenda. Zgodnie z podaniem trzykrotnie zabierano się do jej budowy u stóp wzgórza i trzykrotnie nieznana siła przenosiła nocą cały materiał budowlany na szczyt. Wreszcie budownicy zrozumieli, że w ten właśnie cudowny sposób zostało wybrane właściwe miejsce, w którym ma stanąć świątynia. Stara ruska tradycja łączy to właśnie stare miejsce chrześcijańskiego kultu z bijącym na zboczu Dębnika cudownym źródłem, którego woda posiada uzdrawiającą moc. W dniu odpustu, tj. na uroczystość Wniebowstąpienia Pańskiego, do cerkwi przybywały tłumy wiernych. Od niedawna tradycja ta jest kontynuowana. W 1990 r. przed cerkwią odsłonięto tablicę ku czci urodzonego w

¹⁵ http://epodkarpacie.com/index.php?page=guide&main_guide_id=60&usection_id=230; A. Bocheński, Zabytki architektoniczne, s. 28; Rocznik archidiecezji przemyskiej, s. 121; J.F. Adamski, Dydnia. Gmina w dolinie Sanu, Nowy Sącz 2004, s. 28.

Uluczu kompozytora, księdza Michała Werbyckiego, autora hymnu narodowego Ukrainy. Obok cerkwi zachowała się murowana kapliczka oraz kilka kamiennych i drewnianych nagrobków z XIX i XX w. pozostałych po przy cerkiewnym cmentarzu. Inna kapliczka upamiętnia zniesienie pańszczyzny w 1848 r. Na starym cmentarzu greckokatolickim (na wzgórzu Dębnik) chowano w latach I wojny światowej ofiary cholery. W okresie międzywojennym usypano tu mogiłę ku czci strzelców siczowych. Wiele z ukraińskich grobów w Uluczu uporządkowano w latach 90-tych XX w. Cerkiew w Uluczu jest filią Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku i stanowi jedną z największych atrakcji turystycznych regionu¹⁶.

Dla wiernych mieszkających dzisiaj w Uluczu wzniesiony został przed kilku laty filialny kościółek pod wezw. Matki Bożej fatimskiej, obsługiwany przez proboszcza z Borownicy¹⁷.

Opuściwszy Ulucz kierujemy się ku północnemu zachodowi, przemieszczając się piękną aleją biegnącą wzdłuż Sanu. Mijamy wyludnioną dzisiaj Groszówkę (Hroszówkę), pozostawiamy z boku również opuszczoną Jabłonicę Ruską. Po drodze możemy zatrzymać się przy stojącej nieco z boku murowanej kaplicy greckokatolickiej poświęconej św. Janowi Chryzostomowi. Droga doprowadzi nas do przeprawy promowej w Krzemiennej.

Po dotarciu do szosy wiodącej z Krzemiennej do Końskiego zawracamy w kierunku wschodnim do wsi Temeszów. W środku wioski, w malowniczych resztkach parku podworskiego, nad brzegiem stawu wznosi się drewniany kościółek pod wezw. Matki Bożej Ostrobramskiej, wzniesiony w 1893 r. na miejscu poprzedniego z 1830 r. Jest to budowla drewniana, obrzucona gliną i oszalowana deskami. Drzwi neogotyckie, rzeźbione z datą 1893 i literami HW na klamce. Wewnątrz XIX-wieczny krucyfiks procesyjny i prosty ołtarz z nastawą.¹⁸ Na ścianie epitafium upamiętniające pięćdziesięciolecie tragicznych wydarzeń, jakie miały tu miejsce w 1946 r., kiedy to UPA napadła na wieś i spaliła ją niemal doszczętnie, a jedną z ofiar tego napadu był miejscowy rodak, ks. Józef Skrabalak.

Z Temeszowa powrót do Krzemiennej. Tu wznosi się drewniana świątynia wybudowana w 1867 r. w miejsce wcześniejszej XVII-wiecznej, z przeznaczeniem dla wiernych obu obrządków, łacińskiego i greckokatolickiego, jako filialny kościół parafii w Dydni oraz filialna cerkiew greckokatolicka parafii w Jabłownicy Ruskiej, a następnie w

¹⁶ http://epodkarpacie.com/index.php?page=guide&main_guide_id=60&usection_id=230; J.F. Adamski, Dydnia, s. 26.

¹⁷ J. F. Adamski, Dydnia. Gmina w dolinie Sanu, Nowy Sącz 2004, s. 27.

¹⁸ http://epodkarpacie.com/index.php?page=guide&main_guide_id=60&usection_id=230; J.F. Adamski, Dydnia, s. 25.

Końskiem, pod wezw. Wprowadzenia Matki Bożej do Świątyni. W 1970 r. świątynię odremontowano i przywrócono jako filię parafii rzymskokatolickiej w Dydni. Jest to budowla drewniana, konstrukcji zrębowej, dwudzielna z nawą na rzucie prostokata. Prezbiterium prostokątne z zakrystią od południowego-wschodu. Nawa posiada wewnątrz przedsionek. Dach jednokalenicowy. Wewnątrz zachowały się: polichromia figuralna z drugiej połowy XIX w. oraz ołtarz główny barokowy z początku XVIII w, dwa ołtarze boczne, rokokowe z 2 poł. XVIII w. W jednym z nich Pokłon Trzech Króli z 2 poł. XVII w. Epitafia inskrypcyjne, marmurowe Ignacego Dydeńskiego, zmarłego w 1869 r. i Jana Bobczyńskiego, zmarłego w 1872 r.¹⁹

Z Krzemiennej kierujemy się ku północy, w kierunku Dynowa. Za Krzemienną skręcamy jednak ku zachodowi do Obarzyma. W Obarzynie zachowała się cerkiew filialna greckokatolicka pod wezw. Przemienienia Pańskiego. Zbudowana w 1828 r. z inicjatywy Tekli Bogdańskich Pohoreckiej i odnawiana w latach 1929 i 1970, z częściowym zatarciem cech stylowych. Jest to świątynia drewniana o konstrukcji zrębowej, na rzucie wydłużonego ośmioboku. W przeszłości z zaznaczonym podziałem trójdzielny. Podczas remontu w 1970 r. oszalowano dziewiętnastowieczną polichromię iluzjonistyczną z 1. poł. XIX w. o motywach architektonicznych ze scenami Ukrzyżowania i Zmartwychwstania w prezbiterium oraz postaciami ewangelistów, Oka Opatrzności w nawie. Zmieniono zwieńczenie kalenicowego, ośmiopłociowego dachu. Zachowały się drewniane epitafia inskrypcyjne: Tekli z Bogdańskich Pohoreckiej zmarłej w 1846 r. i Ludwika Wysokiego zmarłego w 1848 r. Wcześniej cerkiew zwieńczona była baniastą wieżyczką na sygnaturkę. Od 1970 r. cerkiew zamieniona została na rzymskokatolicki kościół filialny pod wezw. Zwiastowania Najświętszej Panny Marii. Kopułę zastąpiła wówczas wieżyczka²⁰.

Z Obarzyma można skierować się drogą przez las ku Izdebkom-Rudawcowi lub wrócić do szosy wiodącej do Dynowa i udać się do Niewistki, ale obie te miejscowości leżą już na terenie gminy Nozdrzec, po której wędrówkę szlakiem architektury sakralnej może uda się odbyć następnym razem.

¹⁹ http://epodkarpacie.com/index.php?page=guide&main_guide_id=60&usection_id=230; A. Bocheński, Zabytki architektoniczne, s. 30; Rocznik archidiecezji przemyskiej, s. 114; J. F. Adamski, Dydnia, s. 20.

²⁰ http://epodkarpacie.com/index.php?page=guide&main_guide_id=60&usection_id=230